

КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНО КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Заїка Тетяна Петрівна

ORCID ID: 0000-0001-6527-6604

канд. філос. наук, старш. наук. співроб.

відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів,

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Україна

Культурно-історичний поступ змушує людину постійно бути насторожі нових віянь та відкриттів. Змін зазнає все: політичний устрій (від східної деспотії в Стародавньому Єгипті до ліберальної демократії в країнах Західної Європи), господарсько-економічні відносини (від збиральництва та полювання до створення генномодифікованих продуктів), соціальна стратифікація (від первісного стада до плюралізму субкультурних об'єднань), релігійні погляди (від тотемізму та магії до трьох світових релігій чи атеїзму), картина світу (від міфологічних уявлень про будову Космосу до бозона Хіггса), мистецтво (від наскельних зображень у печері Ласко до акціонізму та перфомансу) тощо. Сталим елементом у цій мозаїці культурних смислів та значень залишається людина. Своєю діяльністю вона засвідчує, що культура вже давно перестала бути рудиментом економічного чи соціально-політичного розвитку. Натомість очевидно є необхідність культури як такої. Читаємо з цього приводу: «культура робить населення, популяцію суспільством, цілісним соціумом <...> [спроможним] продукувати, ставити і досягати значущі економічні й політичні цілі» [4, с. 115]. Як слушно зауважує О. П'ятецька, «перетворення людини на вирішальний елемент продуктивних сил <...> визначило [ii] нову роль як особистості з притаманними їй творчим потенціалом, моральними та духовними цінностями, здібностями, знаннями та професійним досвідом» [3, с. 36-37]. Це актуалізує дослідження природи людського капіталу, який у векторі культурфілософського знання набуває ознак культурного капіталу.

Поняття «культурний капітал» відносно молоде. Його поява пов'язана з розвитком соціологічної думки в ХХ ст. До того часу окремого самостійного поняття, яке б відбивало зміст культурного капіталу не існувало. Хоча саме явище «культурно багаті людини», чиє походження, інтелектуальні здібності, загальна освіченість та професійна кваліфікація конвертуються в блага соціокультурного життя, було властиве ще стародавнім цивілізаціям Сходу. Найчастіше його розглядали як основу соціальної стратифікації. З часом людська свідомість уніфікувала всі сфери життєдіяльності людини, означивши їх різними формами капіталу: соціальний, економічний, культурний, мовленнєвий, інтелектуальний, інформаційний тощо.

Батьком теорії культурного капіталу є французький соціолог і філософ, представник постструктуралізму П. Бурдьє. Він розглядав це поняття в контексті «знань, здатностей, умінь та навичок людини, які виробляються в ході соціалізації та <...> вважаються необхідними, престижними, вартими для пошуків, засвоєння і володіння» [4, с. 115]. Культурний капітал не є чимось вродженим щодо людини. Сам факт його існування передбачає спроможність людини інкорпорувати зовнішньо набуті знання у внутрішні вміння об'єктивно класифікувати судження та життєві практики.

Культурний капітал є детермінантою у формуванні конкретних моделей поведінки людини. Це зачіпає питання її соціалізації, тобто «гармонійного входження в соціальне функціонування певної спільноти» [5, с. 212], та, враховуючи, що накопичення культурного капіталу неможливе поза фактом залученості людини до культурного споживання, інкультурації: «засвоєння [людиною] звичок і норм, властивих певній культурі» [1, с. 148] та їх використання у своїй повсякденній практиці. Іншими словами, накопичення культурного капіталу – це про становлення людини як особистості, котра свідомо наявному суспільному порядку, загально визнаним аксіологічним і регулятивним нормам конкретної культури. Використовуючи термінологію А. Флієра, культурний капітал – це про формування культурно компетентної особистості.

Рівень культурної компетентності особистості напряму залежить від об'єму культурного капіталу, яким вона володіє. При цьому час, витрачений на накопичення цього капіталу, є індикатором його якості та цінності.

Варто погодитись з думкою Є. Мороз щодо основних джерел акумуляції культурного капіталу, з-поміж яких виокремлено сімейне виховання, освіту та самоосвіту [2, с. 33]. На наше переконання, ці джерела слід розглядати у їх нерозривній єдності. Адже якщо джерелом накопичення культурного капіталу вбачати лише сімейне виховання, то в результаті отримаємо індивіда з мінімальним об'ємом культурного капіталу. Причина цьому одна: сімейне виховання найчастіше пов'язано з моментом успадкування культурних та соціальних цінностей, що є актуальними в межах локальної групи людей. Відтак консервативність, що характеризує зміст сімейного виховання, перешкоджає індивіду повноцінно заявити про себе як про суб'єкта соціокультурної взаємодії, для якого плюралізм думок та цінностей – звичне явище. Такий капітал не має цінності з точки зору простору глобальної взаємодії. Ризик його втрати мінімальний, а спосіб накопичення майже ніколи не змінюється.

Поєднання сімейного виховання з освітою та самоосвітою дає інше розуміння цінності культурного капіталу. Якість цього капіталу на порядок вища за ту, що формує сімейне виховання. Останнє – це своєрідний каркас культурного капіталу. Його наповнення забезпечує освіта. Завдяки їй у людини формуються основні механізми акумуляції культурного капіталу. Щодо самоосвіти, то вона відповідає за динамізм конвертування культурного капіталу, оскільки дозволяє індивіду швидко реагувати на нові виклики соціокультурної дійсності.

Таким чином, можемо стверджувати, що накопичення культурного капіталу є невіддільною частиною буття людини. Свідомо чи несвідомо вона завжди перебуває в процесі акумуляції цінностей та норм соціокультурної взаємодії. У питанні формування культурно компетентної особистості культурний капітал – її індикатор. Це цінність, якою володіє людина і якою окреслюється рівень її культурної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Головіна, Н. (2015). Проблема формування культурної компетентності в контексті реформування вищої освіти. *Філософські обрії*, (33), 147-156.
2. Мороз, Є. (2012). Трансформація сімейного виховання як детермінанти накопичення та формування культурного капіталу в контексті сучасних суспільних процесів. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, (14), 32-39.
3. П'ятецька, О. (2014). Культурний капітал як нематеріальна форма капіталу. *Економіка та підприємництво*, (33), 36-43.
4. Ручка, А., Скокова, Л. (2012). Культурний капітал та його реалізація в сучасному українському соціумі. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, Культурологія, Соціологія*, (3), 114-122.
5. Флиер, А. (2000). *Социализация и инкультурация личности*. У Флиер А. (авт.) *Культурология для культурологов* (с. 211-214). Москва: Академический проект.